

يا أيها الذين آمنوا صلوا عليه
وسلموا تسليماً

الرَّسُولِ مُحَمَّدٍ وَآلِهِ

إِنَّ اللَّهَ وَ
مَلَائِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الگووی خانه مطلوب از منظر اسلام

(فلسفه خانه، مکان
و اندازه آن،
دکوراسیون داخلی
و مواردی از این
قبیل)

محقق:

مرضیه هلالی کهتری

استاد راهنما:

جناب آقای محمد حسن

وحدتی شبیری

رشته

مطالعات اسلامی زن و خانواده

تربیت مدرس

صدیقه کبری

سلام الله علیها (قم)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

خدایا...

من در کلبه ای فقیرانه ای
خود چیزی دارم که تو در
عرش کبریایی خود نداری
من چون تویی دارم و تو چون
خودی نداری...

پیشینه پژوهشی

با جستجوی انجام شده در آثار نوشته شده در زمینه موضوع تحقیق، این نتیجه به دست آمده است که آثاری اعم از کتاب، مقاله و رساله با این عنوان و محتوا نگارش نشده است؛ ولی در برخی از فصل هایشان، محتوایی، تقریباً به آنچه در این رساله نگاشته شده تخصصی، وجود داشته (در قالب کتب، پایان نامه ها و مقالات تخصصی فقهی و معماری یا با جمع آوری آیات و روایات شهرسازی و مسکن) که این مکتوبات با کمک استاد بزرگوارم، راهنمای بنده، در شروع کار بودند.

از جمله:

محسن قرائتی، سیمای مسکن و شهرسازی، تهران: مرکز فرهنگی درس‌هایی از قرآن، ۱۳۷۵

علی فارسی مدان، خانه و خانه سازی؛ باید نباید‌ها در آینه فقه، چ اول، قم: انتشارات عقیق عشق، ۱۳۹۵.

پایان نامه

محمدحسن گرمی زاده، الگوی معماری اسلامی از منظر فقه (آیات و روایات)، مرکز مدیریت حوزه علمیه استان قم، رساله علمی سطح ۳، ۱۳۹۴

فصل اول: کلیات و مفهوم شناسی

فصل دوم: معیارهای اسلامی مرتبط با خانه مطلوب

گفتار نخست: جنبه های ایجابی خانه مطلوب

گفتار دوم: جنبه های سلبی خانه مطلوب

فصل سوم: تطبیق معیارهای اسلامی مرتبط با طراحی خانه بر مصادیق عینی

گفتار نخست: تطبیق جنبه های ایجابی

گفتار دوم: تطبیق جنبه های سلبی

اهمیت و ضرورت

خانه، نه تنها به عنوان سرپناه، بلکه به عنوان محل پرورش انسان، رابطه مستقیم با خانواده و جامعه دارد؛ بنابراین از ابعاد گوناگون اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و روانی برخوردار بوده و لازم است شکل و سازمان آن، متناسب با ارزش های سنتی، ویژگی های محیطی، اعتقادی و فرهنگی اجتماعی ساکنینش باشد.

از آنجا که دین و مذهب به عنوان یکی از عناصر فرهنگی، منشا ایجاد تفاوت در مکان های مختلف است؛ می توان گفت که خانه، ارتباط تنگاتنگی با موضوع سبک زندگی اسلامی دارد. همچنین با توجه به اینکه اسلام مکتبی جامع در همه ابعاد زندگی انسانهاست، توجه ویژه ای به مساله خانه نموده و شرایط خاصی را قائل شده است.

متأسفانه معماری خانه های امروزی به جای گرایش به فرهنگ اسلامی به مدهای غربی گرایش پیدا کرده است و خواسته و ناخواسته در مسیری افتاده است که ما را از اصل خویش دور کند. اگر الگوی حاکم بر خانه، طبق الگوی اسلامی نباشد، ناخواسته شیوه زندگی صاحب خانه و ساکنین آن نیز، غربی می شود. اگر از امروز در علاج آن نکوشیم، فردا جز پشیمانی سودی نخواهد داشت

روش پژوهش

الف: روش پردازش اطلاعات: توصیفی

ب: روش گردآوری اطلاعات: کتابخانه ای

هدف از تحقیق

استخراج الگوی شاخص محل زندگی (خانه) از منظر اسلام است؛ تا برای پیروان و عاملان سبک زندگی اسلامی، در خانه سازی سودمند افتد.

فصل دوم

معیارهای اسلامی

مرتبط با

خانه مطلوب

در این فصل، سعی شده است (در حد بضاعت اندک نویسنده) با مراجعه به منابع مکتب اسلام، (بدون ورود به مصادیق) آن دسته از آیات و روایات، که به نحوی به ساخت خانه و فضای کالبدی آن یا به عبارتی به بایدها و نبایدهای محل سکونت انسان مرتبط است معرفی و تبیین شود؛ ضمن آنکه بسیاری آیات دیگر نیز با دقت و جستجو، امکان بهره مندی از آنها وجود دارد.

«البته بیان این مطلب لازم است که چون قرآن و روایات، هدایتگر انسان‌ها، برای همه زمان‌ها و مکان‌ها هستند، انتظار نمی‌رود از مسائل جزئی و مصادیق خاص هر زمان و مکان مثل ابعاد در و پنجره، مقدار زیر بنا و امثال آن سخن گفته باشند.»

در دسته بندی معیارهای اسلامی خانه مطلوب، روش‌های متفاوتی می‌تواند مورد استفاده قرار گیرد. در این تحقیق با توجه به آیات مربوطه، عناوینی انتخاب شده اند تا حد ممکن، برای پیروان و عاملان سبک زندگی اسلامی، در مدل خانه سازی سودمند افتد.

جنبه های ایجابی خانه مطلوب

وسعت

ارتباط با طبیعت

(بهره مندی از طبیعت : آب، نور،

باد آسمان، خاک ، گیاهان و حیوانات)

(بهره مندی بزمینه و مشروح : دستور به

آبادی و منع تخریب مواهب طبیعی)

بر محور بندگی

موقعیت مناسب

(محله و همسایگان)

طهارت خانه

(طهارت باطنی و ظاهری)

رعایت امنیت

(«جان و مال» و «حفظ حریم خصوصی»)

جنبه های سلبی خانه مطلوب

اجتناب از برخی طرح ها، نمادها و رنگ ها

اجتناب از ارتفاع زیاد

اجتناب از تفاخر

اجتناب از اسراف

(خانه اضافی، وسعت خانه بیش از مقدار نیاز خانواده،

زیاده روی در لوازم و مخارج خانه،

تزیینات غیر ضروری)

فصل سوم

تطبیق معیارهای اسلامی

مرتبط با طراحی خانه

برمصادیق عینی

انسان همواره به دنبال واقعیت عینی بوده و به عبارتی از روش عملی که خروجی آن قابل حس است بیشتر استقبال می کند؛ همچنان که در قرآن کریم، (بهترین خط مشی انسان، در اعمال زندگی) نیز مشاهده می شود؛ همه آنچه انسان بدان نیاز داشته، در قالب باید نبایدها بیان شده و با نشان دادن اسوه ها و نمونه های عملی از انسان های کامل، بر نامه هدایت و تربیت و تکامل بشر ارائه گردیده است.

از این رو نوشتار حاضر در صدد است تا با پیروی از روش قرآن و کاربردی نمودن مطلب، مصادیق عینی منطبق با معیارهای اسلامی خانه مطلوب یا در واقع نمونه های اجرایی شده در تاریخ را بیان نماید. لازم به ذکر است که نمونه ها به ندرت، از خانه ائمه معصومین علیه السلام (در حد بضاعت نویسندگان از گزارشات یافته شده) و بیشتر از خانه های سنتی ایرانی به سبک اسلامی (برگرفته از سیره معصومین علیه السلام)، به جهت تامل در معماری گذشته و معماری عصر کنونی و بهره برداری از نمونه های عملی، آورده شده است.

تطبيق جنبه های ایجابی

مصادیق عبادت و عبودیت

تعیین اتاق مخصوص عبادت و فرائض دینی، رعایت جهت قبله، نصب آیه و حدیث

مصادیق مکان مناسب اقلیم منطقه، محله

فضای بیرونی

ورودی خانه، درب ورودی، سکو، هشتی، حیاط

فضای درونی

اتاق و راهروها، آشپزخانه، سرویس های بهداشتی
احیای حفظ حریم خصوصی در کالبد خانه های معاصر

مصادیق رعایت امنیت

مصادیق وسعت فضای خصوصی و فردی، فضای خانوادگی، فضای عمومی، فضای باز فضای خدماتی، اندازه فضاها

بهره وری از عوامل طبیعی، تعبیه پیش فضا،
جدایی فضای تر از خشک و کثیف از تمیز

مصادیق پاکیزگی و بهداشت خانه

بهره گیری از فضای سبز (باغچه و حیاط)،
احیای فضای باز در کالبد خانه های معاصر

مصادیق ارتباط با طبیعت در خانه (طبیعت، انسان و معماری)

نمونه هایی از تصاویر

تطبیق جنبه های سلبی

 مصادیق اجتناب از نمادها، رنگها و طرحهای نامطلوب:
نمادهای غیر اسلامی، تصویر سازی خانه، عکسها و طرحهای مهیج، رنگهای تزیینی به عنوان آرایه های فریبنده

 مصادیق عدم ارتفاع زیاد خانه

 مصادیق عدم تفاخر

 مصادیق عدم اسراف (اقتصاد مقاومتی)

تفکر اقتصادی در خانه های سنتی ایران

جهت گیری مناسب، هشتی، حیاط مرکزی، بادگیر، گودال باغچه ، سرداب، زیر زمین، شبستان، شודان ، حوض آب، ایوان و سایه بان، دو پوش ساختن سقف ها، پنجره های مشبک، دیوار با ضخامت زیاد، خانه-های چهار فصل، پوشش گیاهی، جنس مصالح
احیای تفکر اقتصادی معماری سنتی در معماری معاصر

نتیجه گیری

با جمع بندی مطالبی که در دو فصل بیان شد، بدست می آید:
الگوی خانه مطلوب، طبق آموزه های فرهنگ اسلام، آن طرح و مدلی است که در قالب رعایت باید ها و نبایدهایی همچون، مکان و محله مناسب، وسعت، حفظ حریم خصوصی، طهارت، عدم اسراف و تفاخر؛ رنگ الهی در شکل و سازمان تمام عرصه هایش (ورودی خانه، حیاط، اتاق-ها، آشپزخانه و...) جلوه گر شده و آرامش حاصل از تجلی فرهنگ اسلامی را به اعضای خانواده هدیه دهد و آنها را به سعادت مندی اخروی برساند.
از سوی دیگر طرحی است با امکانات رفاهیه ذاتی و درونی تا آسایش خانواده به معنای واقعی فراهم گردد.

بنابراین می توان گفت: با تغییر نگرش نسبت به محل زندگی به وسیله آگاهی از الگوهای مورد پسند و تاکید اسلام و کاربردی کردن آنها در کالبد بناهای مسکونی، می توان به الگویی از خانه مطلوب دست یافت.

يا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا صَلُّوا عَلَيْهِ
وَسَلِّمُوا تَسْلِيمًا

اللَّهُمَّ صَلِّ وَسَلِّمْ
وَبِحَبْرَةٍ عَلَى
رَسُولِكَ مُحَمَّدٍ

إِنَّ اللَّهَ وَمَلَائِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ